

Salvadora Arburua Arribillaga

*Etxalar,
Nafarroa
(1916-2017)*

Aurkibidea

Biografia

Etxalarren sortu zen,
Goienetxean. Guraso biak
Etxalarkoak zituen.

Zintak

ETL-016

- **Proiektua:** Bortzirietako ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lakar Iraizoz, Maite
- **Data:** 2007-07-03
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Emalea:** Arburua Etxeberria, Patri

ETL-017

- **Proiektua:** Bortzirietako ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lakar Iraizoz, Maite
- **Data:** 2007-07-03
- **Iraupena:** 26 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Emalea:** Arburua Etxeberria, Patri

Pasarteak

1. Zer jaten zuten. Postreak

- **Erref:** ETL-016/002
- **Iraupena:** 0:04:29. **Hasi:** 00:00:14. **Bukatu:** 00:04:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Astez batez ere ilarra jaten zuten eta igandetan garbantzua. Gosaltzeko kafea edo kafesnea hartzen zuten. Bazkaltzeko beti eltzaria izaten zuten (ilar gorria) eta, urtero bi zerri hiltzen zituztenez, txingarra patata frijituekin. Bazkotan, bildotsa jaten zuten. Zerri zangoak ere jaten zituzten. Budina lurreko suan, pazian, egiten zuten (ura, esnea, arrautza, azukrea eta kanela); budina egina zegoen jakiteko zer egiten zuten azaltzen du. Natillak ere lurreko suan egiten zituzten.

2. Bestetako janaria 1

- **Erref:** ETL-016/004
- **Iraupena:** 0:00:58. **Hasi:** 00:05:00. **Bukatu:** 00:05:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Bestetan oilaskoa, bildotsa edo ardi zaharra jaten zen.

3. Oilaskoak

- **Erref:** ETL-016/005
- **Iraupena:** 0:00:31. **Hasi:** 00:05:58. **Bukatu:** 00:06:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Oilasko batzuk etxean jaten ziren, baina gehienak saltzen ziren. Tratanteek Sanpedrotarako (Irungo bestetarako) arrautza eta oilasko anitz erosten zituzten.

4. Bestetako janaria 2

- **Erref:** ETL-016/006
- **Iraupena:** 0:01:31. **Hasi:** 00:06:29. **Bukatu:** 00:08:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Oilaskoa, bildotsa edo ardi zaharraz gain, garbantzuak, oilo salda, budina eta "arroz con leche" (arroz-esnea) jaten zuten bestetan.

5. Xuri-beltzak

- **Erref:** ETL-016/007
- **Iraupena:** 0:03:26. **Hasi:** 00:08:00. **Bukatu:** 00:11:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Xuri-beltzak nola egiten ziren azaltzen du: tripak garbitu eta egosi egiten ziren. Tipula, perrexila eta arrautzak nahasita egiten ziren "xuriak". Ostiraletan mataderian (hiltegian) aratxeak hiltzen zituzten eta handik odola ekartzen zuten; beltzak egiteko odola frijitzen zuten tomatearekin. Gerraostean, hiltegian urina erosten zuten, xaboia egiteko.

6. Zerri-zangoak

- **Erref:** ETL-016/008
- **Iraupena:** 0:01:36. **Hasi:** 00:11:26. **Bukatu:** 00:13:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Zerri-zangoak egosten zituzten, arrautzaztatu eta kazolan egin. Inauteetan jateko eta kanpoko lanak egiten zituztenerako altxatzen zituzten.

7. Errege eguneko opila

- **Erref:** ETL-016/009
- **Iraupena:** 0:01:42. **Hasi:** 00:13:02. **Bukatu:** 00:14:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Amatxik opil berezia egiten zuen Errege egunean. Ogi irina eta arto irina nahasten zituen eta aro forma ematen zion. Batzuetan arrautza egosia jartzen zuten erdian.

8. Sagarrak, sagardoa eta pitarra

- **Erref:** ETL-016/011
- **Iraupena:** 0:04:25. **Hasi:** 00:15:20. **Bukatu:** 00:19:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Etxe eta baserri anitzetan sagardoa egiten zen. Dolare eta barrikak izaten zituzten. Bere amak pitarra egiten zuen. Sagar klase anitz izaten ziren garai hartan: lurde-sagarra, sagar-zabala, mandaburuak, udare-sagarra eta abar. Sagardoa nola egiten zen azaltzen du. Sagar zatiak zintzilikatzen zituzten idortzeko.

9. Arropa garbitu. Lixiba

- **Erref:** ETL-016/013
- **Iraupena:** 0:04:33. **Hasi:** 00:19:51. **Bukatu:** 00:24:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Arropa erreka bazterretan garbitzen zuten; baziren harri bereziak, belauniko paratzeko kaxak eta bi hankako bankuak. Neguan, euria edota elurra ari bazuen, zaku bat paratzen zuten buruan; ur hotza zela-eta, eskuetan oinazea eta ospelak izaten zituzten. Labaderoa ere bazen, baina ez ziren haraino joaten. Lixiba egosten zuten: barrika batean arropa paratzen zuten, gainean zaku bat hautsarekin eta ur irakina botatzen aritzen ziren. Usain ona izaten zuen. Gero ur hori aprobetxatzen zuten, besteak beste, aurpegia eta ilea garbitzeko.

10. Xaboia

- **Erref:** ETL-016/015
- **Iraupena:** 0:01:23. **Hasi:** 00:24:31. **Bukatu:** 00:25:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Xaboia nola egiten zuten azaltzen du.

11. Mondongera. Odolkiak

- **Erref:** ETL-016/017
- **Iraupena:** 0:03:26. **Hasi:** 00:26:11. **Bukatu:** 00:29:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Mondongeraren lana azaltzen du. Bezperan tipula eta arroza egosten zuen. Odolkiei hainbat espezia botatzen zizkien. Hesteak betetzeko onil berezi bat erabiltzen zuen.

12. Gantxigorra , birika eta lukainka

- **Erref:** ETL-016/018
- **Iraupena:** 0:04:34. **Hasi:** 00:29:37. **Bukatu:** 00:34:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Gantxigorra zer zen azaltzen du. Zerriaren urinatik ateratzen zena xehetzen zen. Pastelak ere egiten ziren gantxigorrarekin. Birika lukainka baino arruntagoa zen. Xehetzeko makina izan aurretik, aizkora erabiltzen zuten. Adobo nahikoa zuen jakiteko pixka bat frijitzen zuten eta probatu.

13. Erremedioak 1

- **Erref:** ETL-016/020
- **Iraupena:** 0:08:09. **Hasi:** 00:36:24. **Bukatu:** 00:44:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Zizareendako baratxuriak hari batean sartu eta lepokoa egiten zutela aditu du; baina bere amak baratxuriak eskumuturretan igurtzen zituen. Anginendako, hauts beroa. Erredurendako, behien kaka. Aireentzat, espartin beroa. Belarriko minarendako, olio. Begiko betorrari "mitxindra" erraten diote. Mingainean legarra ateratzen denean, giltza pasatu. Hagineko minarendako, anis paratu. Sudurreko odola gelditzeko, perrexila sartu sudurrean. Ebakien odola gelditzeko, armiarma-sarea paratu. Bere amak ogi papur eta ardoarekin enplastua egiten zuen.

14. Erremedioak 2

- **Erref:** ETL-016/022
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:45:04. **Bukatu:** 00:47:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Bere aitatzik sekulako zauria zuen zangoan eta ez zitzaion deusekin sendatzen; pobre batek erran omen zion mutiko txiki baten pixarekin garbitzeko eta ondoren kuku-belarra paratzeko.

15. Sinesmenak 1

- **Erref:** ETL-016/024
- **Iraupena:** 0:00:41. **Hasi:** 00:47:32. **Bukatu:** 00:48:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Haurra zela, bareak hozka egiten zionean, hiru harri altxatu eta listua botatzen zuen.

16. Sinesmenak 2

- **Erref:** ETL-016/026
- **Iraupena:** 0:01:32. **Hasi:** 00:49:42. **Bukatu:** 00:51:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Bere aitatzik gangarabilak zeinatzzen zituen. Eskuan gatza hartu eta kokotsa azpian paratzen zuen honako hau erranez: “bederatzitik zortzi, zortzitik zazpi, zazpitikan sei, seitikan bortz, bortzitik lau, lautikan hiru, hirutik bi, bitikan bat, gangailak zirt zart” eta gatza sutara botatzen zuen. Bederatzi egunez, bederatziurrena, egiten zuen.

17. San Juan Xar

- **Erref:** ETL-016/028
- **Iraupena:** 0:00:36. **Hasi:** 00:51:34. **Bukatu:** 00:52:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Jendea San Juan Xarrera joan, trapu bat garbitu, igurtzi eta gero botatzen zuten.

18. San Juan eguna

- **Erref:** ETL-016/030
- **Iraupena:** 0:00:35. **Hasi:** 00:52:26. **Bukatu:** 00:53:01
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

San Juan egunean belarrak bedeinkatzen ziren

19. Elorri zuria bedeinkatu. Santa Barbarari errezatu

- **Erref:** ETL-016/031
- **Iraupena:** 0:02:26. **Hasi:** 00:53:01. **Bukatu:** 00:55:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Maiatzaren 3an Santa Kruz ermitara joaten ziren eta elorri zuria bedeinkatzen zen. Gero, erramuak bezala, edozein tokitan paratzen zituzten. Trumoiak zirela, bela bedeinkatuak pizten zituzten, Santa Barbarari errezatzen zioten (“Santa Bárbara bendita...”) eta erramuak erre.

20. Elizan sartzea

- **Erref:** ETL-016/032
- **Iraupena:** 0:02:29. **Hasi:** 00:55:27. **Bukatu:** 00:57:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Elizan sartzea zer zen azaltzen du. Emakumeek, haurra izan ondoren, elizara joan behar zuten kalera ateratzen ziren aurreneko aldian. Han apezak errezu bereziak egiten zituen eta emakumeak bela eramane behar zuen. Haurra izan eta eliza sartu bitartean emakumea ezin zen kalera irten, hala ere, egin behar bazuen, buruan teila paratuta atera behar zuen

21. Otoitzak. Ogiari musu eman

- **Erref:** ETL-016/034
- **Iraupena:** 0:01:26. **Hasi:** 00:58:15. **Bukatu:** 00:59:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Zer errezatzen zuten azaltzen du. Bazkatzeko denboran aitarena egin eta ogiari musu ematen zioten. Ogi lurrera erortzen bazen ere, musu eman eta aitarena egin behar zen.

22. Katua etxera laketzeko

- **Erref:** ETL-016/035
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:59:41. **Bukatu:** 01:01:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Baserri batetik katua eramaten zutenean eta etxera laketzeko, "bixkondo" (sartana) barrenean paratzen zuten edo suri buelta eman.

23. Sorginak 1

- **Erref:** ETL-016/036
- **Iraupena:** 0:00:38. **Hasi:** 01:01:18. **Bukatu:** 01:01:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Gauetz, behar ez zen tenorean oilarra kukurruku sumatzen bazen, sorginak inguruan zirela esaten zen.

24. Maizterrak eta etxaldekoak

- **Erref:** ETL-017/001
- **Iraupena:** 0:03:18. **Hasi:** 00:00:04. **Bukatu:** 00:03:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Maizter eta etxaldekoen artean diferentziak ziren. Beraiek maizterrak ziren. Gerra denboran dirua, artoa eta ilarra eman behar zioten nagusiari. San Migel edo San Martinen ordaintzen zen errenta eta aldaira eguna orduan izaten zen.

25. Santa Kruz

- **Erref:** ETL-017/002
- **Iraupena:** 0:01:58. **Hasi:** 00:03:22. **Bukatu:** 00:05:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Santa Cruz ermitara joaten ziren kantari, maiatzaren 3an eta irailaren 14an.

26. San Markos

- **Erref:** ETL-017/004
- **Iraupena:** 0:00:43. **Hasi:** 00:05:29. **Bukatu:** 00:06:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

San Markos egunean, apezak bedeinkazioak egiten zituen toki ezberdinetan.

27. San Migel

- **Erref:** ETL-017/006
- **Iraupena:** 0:01:27. **Hasi:** 00:06:22. **Bukatu:** 00:07:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

San Migel mandoz ekartzen zuten. Herrian pasatzen zuten gaua. Goizean, bedeinkazioak egiten zituzten eliza atarian. Biharamunean, udalak bazkaria egiten zuen.

28. Sorginak 2

- **Erref:** ETL-017/008
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:08:32. **Bukatu:** 00:09:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Bere aitatzik erraten zien ermitako zubi gainean sorginak izaten omen zirela, baina berak ez zituela inoiz ikusten.

29. Apezek ebanjelioak leitzen zituzten

- **Erref:** ETL-017/009
- **Iraupena:** 0:00:43. **Hasi:** 00:09:32. **Bukatu:** 00:10:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Pertsona ahulei edo inuzenteei apezek ebanjelioak leitzen zizkieten.

30. Apezen errezoak erauntsia bidaltzeko

- **Erref:** ETL-017/010
- **Iraupena:** 0:01:42. **Hasi:** 00:10:15. **Bukatu:** 00:11:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Apezek errezoak egitera ateratzen ziren erauntsia bidaltzeko.

31. Oiloa, alorren bedeinkazioaren truke

- **Erref:** ETL-017/012
- **Iraupena:** 0:01:19. **Hasi:** 00:12:26. **Bukatu:** 00:13:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Apezak baserriz baserri ibiltzen ziren alorrak bedeinkatzen eta gero baserritarrek oilo bat ematen zioten.

32. Jostetan. Zotz egiteko

- **Erref:** ETL-017/013
- **Iraupena:** 0:01:26. **Hasi:** 00:13:45. **Bukatu:** 00:15:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Jostetan, zotz egiteko erraten zutena: "xirristi mirrixiti gerrena plast olio-zopa kikili salda urrup edan edo klik ikimilikiliklik"

33. Eskola

- **Erref:** ETL-017/014
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:15:11. **Bukatu:** 00:16:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Eskolara gutxi joan zen. Zortzi anai-arrebetatik zaharrena zenez, txikiena zaintzen aritzen zen beti.

34. Errosarioa

- **Erref:** ETL-017/016
- **Iraupena:** 0:01:13. **Hasi:** 00:18:13. **Bukatu:** 00:19:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Errosarioa egunero errezatzen zen. Bortz misterioko eta hamabortzeko errosarioak izaten ziren. Ortziraletan eta asteazkenetan ezberdina izaten zen.

35. Ezkilak

- **Erref:** ETL-017/017
- **Iraupena:** 0:06:02. **Hasi:** 00:19:26. **Bukatu:** 00:25:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Lehen, ostriraletan eta larunbatetan, arratsaldeko hiruretan (Jesukristo hil omen zen orduan) ezkilak jotzen zituzten. Baziren goiz-ezkila, eguerdiko ezkila eta ilun-ezkila ere. Udako ezkilak eta neguko ezkilak ezberdinak ziren. Alorretan lanean aritzen zirela, ezkila entzuten zutenean, angelusa errezatzen zuten. Hil-ezkila izaten zen baita ere.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2025-11-09

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com